

સ્વચ્છ ભારત મિશન અર્બન - ગુજરાત
ગુજરાત મ્યુનિસિપલ ફાઈનાન્સ બોર્ડની કચેરી,
બોર્ડ નિગમ વિસ્તાર, સેક્ટર-૧૦-એ,
ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦.
E-mail:- sbm-urban@gujarat.gov.in

નામ. સુપ્રીમ કોર્ટના સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩
(ખુબ અગત્યનું)

પ્રતિ,

- (૧) મ્યુનિસિપલ કમિશનરશ્રી,
તમામ મહાનગરપાલિકાઓ.
- (૨) પ્રાદેશિક કમિશનરશ્રી,
નગરપાલિકાઓ, તમામ ઝોન.
- (૩) ચીફ ઓફિસરશ્રી,
તમામ નગરપાલિકાઓ.

વિષય: સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, ૨૦૨૬ ના અમલીકરણ અને નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩ ના આદેશોના ચુસ્ત પાલન બાબત.

સંદર્ભ: ૧.ભારત સરકારના પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલયના સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, ૨૦૨૬નું નોટીફિકેશન.

૨. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩ અન્વયે તા.૧૯.૦૨.૨૦૨૬, તા.૨૯.૦૪.૨૦૨૬ અને તા.૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના આદેશો.

શ્રીમાન,

ઉપરોક્ત વિષય અને સંદર્ભ અન્વયે સવિનય જણાવવાનું કે, ભારત સરકારના પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલય દ્વારા પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળ તાજેતરમાં સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, ૨૦૨૬ અધિસૂચિત કરવામાં આવ્યા છે. જે સમગ્ર દેશમાં તારીખ ૦૧.૦૪.૨૦૨૬ થી અસરકારક રીતે અમલમાં આવી ગયેલ છે. વધુમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩માં તારીખ ૧૯.૦૨.૨૦૨૬, ૨૯.૦૪.૨૦૨૬ અને ૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના રોજથી મહત્વપૂર્ણ નિર્દેશો આપવામાં આવ્યા છે.

જે પૈકી નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩ તા. ૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના રોજથી આપેલ નિર્દેશના મુદ્દા નં. ૨૦ની વિગતે ઓર્ડરની કોપી લોકલ ભાષામાં ભાષાંતર કરી અને સંબંધિતોને મોકલી આપવા જણાવેલ છે.

જે પરત્વે નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩માં તારીખ ૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના રોજથી આપેલ નિર્દેશને ગુજરાતી ભાષામાં ભાવાનુવાદ કરી આ સાથે સામેલ રાખી આપશ્રીને મોકલી આપવામાં આવે છે. જે ધ્યાને લઈ નામ. સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત તારીખના રોજથી આપેલ આદેશો અને નવા સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, ૨૦૨૬ના ચુસ્ત પાલન અર્થે આપની કક્ષાએથી સત્વરે નિયમાનુસારની કાર્યવાહી કરવા તથા સદર ઓર્ડરની કોપી જનપ્રતિનિધિશ્રીઓના વંચાણે મુકવા વિનંતી છે.

(ડો. પ્રશાંત જીલોવા, IAS)
મિશન ડાયરેક્ટર
સ્વચ્છ ભારત મિશન-અર્બન, ગુજરાત

નિડાણ:

૧. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩ તા. ૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના ઓર્ડરની મૂળ કોપી.
૨. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૭૪/૨૦૨૩ તા. ૦૫.૦૫.૨૦૨૬ના ઓર્ડરનું ભાષાનુવાદ.

નકલ સવિનય રવાના:

૧. માન. અગ્ર સચિવશ્રી (શ. વિ), શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહ નિર્માણ વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર તરફ જાણ સારું.
૨. માન. સચિવશ્રી (હા અને નિ. ગુ), શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહ નિર્માણ વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર તરફ જાણ સારું.
૩. માન. કમિશનરશ્રી મ્યુનિસિપાલીટી એડમિનિસ્ટ્રેશન, કર્મચોગીભવન-૧, ગાંધીનગર તરફ જાણ સારું.
૪. મેમ્બર સેક્રેટરીશ્રી, ગુજરાત પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ તરફ જાણ સારું.

Signature Not Verified

Signed by: Dr. Prashant Jilova
Mission Director
Date: 2026.05.09
14:38:45 +5:30

File No: SBM/SBM/e-file/302/2026/0127/SWM Cell

Approved By: Mission Director, MD, SBM

Open the document in Adobe Acrobat DC to verify the E-sign

CIVIL APPEAL NO. 6174/2023

Order Date: May 5, 2026

Disclaimer: કોઈપણ પ્રકારની સત્તાવાર વ્યાખ્યા અથવા ઉપયોગ માટે મૂળ અંગ્રેજી આવૃત્તિને જ પ્રામાણિક માનવામાં આવશે. આ સત્તાવાર અનુવાદ તરીકે માન્ય નથી.

હુકમ

1. આ ઘરતી અને આ રાષ્ટ્ર એ આપણે સૌમાં સામાન્ય રીતે વહેંચાયેલું છે. અમને વિશ્વાસ છે કે સમર્પિત સરકારી અધિકારીઓ, જનપ્રતિનિધિઓ અને સ્વચ્છતા ક્ષેત્રે કાર્યરત સ્વચ્છતા કર્મચારીઓનો એક સમૂહ, જેને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો, 2026 (SWM Rules, 2026) અમલીકરણની સત્તા આપવામાં આવી છે, તેઓ આ ગ્રહ અને આ રાષ્ટ્રને માનવસર્જિત વિનાશથી બચાવવા માટે જાગૃતિનો પ્રકાશ ફેલાવી શકશે. પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1986 હેઠળ રજૂ કરાયેલ કાનૂની માળખું ભારતીય નાગરિકોના પ્રગતિ અને કલ્યાણ માટે પરિવર્તનકારક સાબિત થશે. આપણી સંયુક્ત પ્રતિબદ્ધતા એવી હોવી જોઈએ કે આપણે આવનારી પેઢીઓ માટે રહેવા યોગ્ય ગ્રહ છોડીને જઈએ. તેમના આભારના શબ્દો કદાચ આપણે સાંભળી નહીં શકીએ, પરંતુ તેમના હિત માટે આપણો ત્યાગ, અવિરત પરિશ્રમ અને સમર્પણ આપણા અંતરાત્માની છાપ ભવિષ્યમાં જરૂર મૂકાશે.
2. 29.04.2026ના આદેશ સંદર્ભે, (i) સચિવ, પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (MoEFCC) (ii) સચિવ, પીવાનું પાણી અને સ્વચ્છતા વિભાગ જલ શક્તિ મંત્રાલય (iii) સચિવ, આવાસ અને શહેરી બાબતો મંત્રાલય (MoHUA) (iv) સચિવ, પંચાયતી રાજ મંત્રાલય (v) સચિવ, ગ્રામ વિકાસ મંત્રાલય અને તમામ રાજ્યોના અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના મુખ્ય સચિવોએ આજની સુનાવણીમાં ભાગ લીધો હતો. કેટલાક મુખ્ય સચિવોએ સુનાવણીમાં પોતાના અભિપ્રાય રજૂ કર્યા હતા, જ્યારે અન્યોએ સમયની આવશ્યકતા તરીકે SWM Rules, 2026 ના અમલીકરણ અને કાર્યપાલિકા તેમજ સ્થાનિક સંસ્થાઓ પર લાગુ પડતી કાનૂની ફરજોનું મહત્વ સ્વીકાર્યું હતું. મોટાભાગની રાજ્ય સરકારોના વકીલો પણ કાર્યવાહી દરમિયાન હાજર રહ્યા હતા.
3. સુનાવણી દરમિયાન, આ અદાલતે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે તમામ હિતધારકોનો વર્તમાન સંયુક્ત પ્રયાસ ઘન કચરા ઉત્પન્ન કરનારાઓને કાયદાના નિર્દેશો અનુસાર ભાગીદાર બનવા માટે પ્રેરિત કરવાનો અને પર્યાવરણ પ્રદૂષણને અટકાવવાનો છે. આ અદાલતે, તેના અગાઉના આદેશોમાં દર્શાવ્યા મુજબ, સ્થાનિક, રાજ્ય અને કેન્દ્રીય વહીવટી તંત્ર પર વિશ્વાસ વ્યક્ત કર્યો છે. જો ઈચ્છિત પરિણામ પ્રાપ્ત નહીં થાય, તો માનવ પ્રવૃત્તિઓથી ઉત્પન્ન થતા ઘન કચરાના સંચાલનમાં વહીવટી તંત્રની આંતરિક અસમર્થતા જાહેર કરવા પહેલાં, પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1986 ના માળખા હેઠળ વહીવટી વ્યવસ્થાને વધુ મજબૂત બનાવવાનો નિર્ણય લેવામાં આવશે.
4. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને MoEFCC ને પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1986 ની કલમ 23 હેઠળ સૂચના (Notification) બહાર પાડવા અને કલમ 5 હેઠળની સત્તાઓ દેશભરના જિલ્લા કલેક્ટરોને એક વર્ષની અવધિ માટે સોંપવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. જેથી તેઓ પોતાના અધિકારક્ષેત્રમાં SWM રૂલ્સ 2026 ની દેખરેખ, વહીવટ અને અમલીકરણ માટે વિશેષરૂપે કામગીરી કરી શકે. જિલ્લા કલેક્ટરોને ‘સ્પેશિયલ સેલ’ રચવા અને તેને કાર્યરત કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. જે માત્ર અમલીકરણની દેખરેખ જ નહીં રાખે, પરંતુ જરૂરી પરિસ્થિતિઓમાં, નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરનાર અથવા કોર્ટના આદેશોનું પાલન ન કરનાર બલ્ક વેસ્ટ જનરેટર્સ સામે પાણી અને વીજ પુરવઠો બંધ કરવાના દિશાનિર્દેશો પણ જારી કરી શકશે. જિલ્લા કલેક્ટરોને ડમ્પિંગ સાઈટ્સનું

વચ્ચુઅલ સ્થળ નિરીક્ષણ કરવા, નિયમોનું અસરકારક અમલીકરણ સુનિશ્ચિત કરવા તથા દર પંદર દિવસે અહેવાલ તૈયાર કરીને સંબંધિત રાજ્યના નિર્ધારિત સચિવોને મોકલવા માટે પણ નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. જિલ્લા કલેક્ટરો દ્વારા સોંપાયેલી સત્તાઓ હેઠળ જરી કરાયેલ કોઈપણ દિશાનિર્દેશો આ અદાલતના આદેશોના અનુસંધાનમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે તેવું માનવામાં આવશે.

5. સંબંધિત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડના પ્રાદેશિક અધિકારીઓને પણ જિલ્લા કલેક્ટરની દેખરેખ હેઠળ રચવામાં આવનાર ‘સ્પેશિયલ સેલ’માં સામેલ કરવામાં આવશે. સંબંધિત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડના પ્રાદેશિક અધિકારીઓને તેમના અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલા અધિકૃત તથા અનઅધિકૃત ડમ્પ યાર્ડ્સ/ડમ્પિંગ સાઈટ્સનું સ્થળ પર જઈ નિરીક્ષણ કરવા અને તેના ફોટોગ્રાફ્સ જિલ્લા કલેક્ટર તથા સ્થાનિક સ્વરાજ સંસ્થાઓને આગળની કાર્યવાહી સુનિશ્ચિત કરવા માટે મોકલવાની સૂચના આપવામાં આવે છે. જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા દિશાનિર્દેશો જરી કરીને ખાતરી કરવામાં આવે કે ઘન કચરાનું પરિવહન, સંચાલન અને નિકાલ માત્ર સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા મંજૂર કરાયેલા વાહનો દ્વારા જ કરવામાં આવે. આથી સ્થાનિક સંસ્થાઓને માત્ર નિયંત્રણ જ નહીં પરંતુ રસ્તાઓની બાજુઓ, રેલવે ટ્રેક, તળાવો, પર્વતની તળેટી વગેરે વિસ્તારોમાં અનઅધિકૃત ડમ્પિંગ અટકાવવામાં પણ મદદરૂપ થશે.

6. જિલ્લા કલેક્ટરોને દર મહિને એક વખત ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો (SWM Rules) ના અમલીકરણની કામગીરી/પ્રગતિ અંગે સંક્ષિપ્ત સારાંશ અહેવાલ તૈયાર કરી સંબંધિત સચિવોને રજૂ કરવાની સૂચના આપવામાં આવે છે. સંબંધિત સચિવો પોતાના રાજ્યની પ્રગતિ તથા ખામીઓ અંગે પ્રમાણિત સમીક્ષાત્મક નોંધ (abstract) સાથે તે અહેવાલને અનુરૂપ મંત્રાલયો, જેમ કે (i) સચિવ, પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (MoEFCC) (ii) સચિવ, પીવાનું પાણી અને સ્વચ્છતા વિભાગ જલ શક્તિ મંત્રાલય (iii) સચિવ, આવાસ અને શહેરી બાબતો મંત્રાલય (MoHUA) (iv) સચિવ, પંચાયતી રાજ મંત્રાલય (v) સચિવ, ગ્રામ વિકાસ મંત્રાલયને મોકલે, જેથી આ અહેવાલનો સંક્ષિપ્ત સાર આ અદાલતમાં રજૂ કરી શકાય.

7. ભારત સરકારના સચિવો તેમજ રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનો, નગરપાલિકાઓ અને ગ્રામ પંચાયતો સંબંધિત સચિવો દ્વારા હાથ ધરાનાર મોનિટરિંગના પ્રથમ તબક્કાની વ્યવસ્થા નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે:

(1) જિલ્લા કલેક્ટરોને આ કોર્ટના તા. 19.02.2026, 29.04.2026 અને 05.05.2026 (હાલનો આદેશ) ના આદેશો સંબંધિત કમિશનરો/કારોબારી અધિકારીઓ/પંચાયત સચિવો મારફતે પ્રસારિત કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. તેઓ ત્યારબાદ આ આદેશોની જાણ ચૂંટાયેલા વોર્ડ સભ્યો/કોર્પોરેટરો/કાઉન્સિલરોને કરશે.

(2) રાજ્ય સરકારોને સારા પ્રદર્શનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સૂચના આપવામાં આવે છે કે સારી કામગીરી કરતી સ્થાનિક સંસ્થાઓએ અથવા સ્થાનિક સ્વરાજ સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર ગ્રાન્ટને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવે. બીજી તરફ, નિયમોનું પાલન ન કરતી અને બેદરકારી દાખવનારી સ્થાનિક સંસ્થાઓ સામે દંડાત્મક પરિણામો લાગુ કરવામાં આવશે.

(3) સચિવ પંચાયતી રાજ મંત્રાલયના અને સચિવ શહેરી વિકાસ વિભાગને સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓમાંથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો (SWM Rules) 2026 અંગેનું જ્ઞાન તથા તે હેઠળની ફરજોનું સમાવેશીકરણ કરવા માટે માર્ગરેખા (roadmap) વિકસાવવાની સૂચના આપવામાં આવે છે.

8. સચિવશ્રીઓ, જેમ કે (i) સચિવ, પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (MoEFCC) (ii) સચિવ , પીવાનું પાણી અને સ્વચ્છતા વિભાગ જલ શક્તિ મંત્રાલય (iii) સચિવ, આવાસ અને શહેરી બાબતો મંત્રાલય (MoHUA) (iv) સચિવ, પંચાયતી રાજ મંત્રાલય (v) સચિવ, ગ્રામ વિકાસ મંત્રાલયને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તેઓ ઉદ્યોગો દ્વારા કોર્પોરેટ સોશિયલ રિસ્પોન્સિબિલિટી (CSR) હેઠળ આપવામાં આવતા યોગદાનને વર્તમાન યોજનાઓમાં સામેલ કરવાની સંભાવનાઓ અંગે વિચારવિમર્શ કરે અને તે માટે જરૂરી વ્યવસ્થાઓ શોધે. આ યોગદાનનો ઉપયોગ કોમ્પ્રેસ બાયોગેસ પ્લાન્ટ (CBG) અથવા કચરાને ઊર્જામાં રૂપાંતરિત કરતી અન્ય આધુનિક ટેકનોલોજીની સ્થાપના માટે થઈ શકે. આવા યોગદાન દ્વારા સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થાઓના સર્વાંગી જતન અને સંચાલન માટે જરૂરી પ્રમાણમાં સહાય પ્રાપ્ત થવી જોઈએ અને તે “પોલ્યુટર પેય પ્રિન્સિપાલ” જેવી સિદ્ધાંતોની ભાવનાને અનુસરતું હોવું જોઈએ. જોકે, આનો હેતુ “પોલ્યુટર પેય પ્રિન્સિપાલ” ને કડક રીતે અમલમાં મૂકવાનો નથી, પરંતુ પર્યાવરણના સુધાર અને સંરક્ષણ માટે CSR નાણાંના ઉપયોગ માત્ર તે સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થાઓના વિકાસ અને સુધાર માટે જ કરવામાં આવે જ્યાં યોગદાન આપનાર ઉદ્યોગો સ્થિત હોય. અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ કે ભારત સરકાર દ્વારા સંચાલિત યોજનાઓમાં આવા CSR યોગદાનને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવે.
9. મુખ્ય સચિવોને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તેઓ SWM Rules, 2026 હેઠળનું Form IV તા. 15 મે, 2026 સુધીમાં પરિપત્રિત કરે; ભરેલા ફોર્મ દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી એકત્રિત અને સંકલિત કરે; તેમજ સ્થાનિક સ્વરાજ સંસ્થાઓની વધુ અસરકારક અને કાર્યક્ષમ કામગીરીની દેખરેખ માટે તે માહિતી ભારત સરકારના સંબંધિત સચિવોને મોકલે.
10. મુખ્ય સચિવોને પ્રવાસન કેન્દ્રિત બીચ, પ્રવાસન સ્થળો તથા યાત્રાધામોની ઓળખ કરવા અને આવા સ્થળોએ SWM Rules 2026 ના અસરકારક અમલીકરણ માટે વિશેષ વ્યવસ્થા ઉભી કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.
11. મુખ્ય સચિવોને તેમના સંબંધિત અધિકારક્ષેત્રોમાં પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, 2016 (સમયાંતરે કરવામાં આવેલા સુધારાઓ સહિત) ના અમલીકરણની વિગતવાર સમીક્ષા કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે અને MoEFCC ના સચિવ મારફતે પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, 2016 ના કડક પાલન અંગેનો અહેવાલ રજૂ કરવા માટે સૂચના આપવામાં આવે છે. આમાં ગ્રામ પંચાયતોને માર્ગદર્શન અને સહાયતા આપવાનો પણ સમાવેશ થાય છે. જેથી તેઓ ગ્રામિણ વિસ્તારોમાં લાગુ પડતી બાબતો જેમ કે બલ્ક વેસ્ટ જનરેટર્સ ની ઓળખ અને નોંધણી, EBWGR પ્રમાણપત્ર સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ, લેગસી વેસ્ટ, ડમ્પ સાઈટ રેમેડિએશન વગેરે અંગે યોગ્ય કામગીરી કરી શકે. હાલમાં અંદાજે 1,700 શહેરી સ્થાનિક સ્વરાજ સંસ્થાઓ (ULBs) CPCB ના EPR Portal પર નોંધાયેલ છે. રાજ્ય સરકારોએ તમામ ULBs ને તબક્કાવાર સમયમર્યાદા નક્કી કરીને EPR Portal પર નોંધણી કરવા માટે માર્ગદર્શન અને સૂચના આપવી જોઈએ.
12. ભારત સરકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ પરિશિષ્ટ 8 અને 9 રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશના તાજેતર સ્થિતિ અહેવાલ, ઓળખાયેલી અડચણો અને રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો દ્વારા સબમિટ કરાયેલી કાર્યોની યોજનાઓના

સંકલન માટે રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના પ્રતિભાવોનો ઉલ્લેખ કરે છે. સંઘના સંબંધિત મંત્રાલયો આ મુદ્દાઓ પર કાર્યવાહી કરે અને આજથી ત્રણ અઠવાડિયામાં આ અવરોધો અંગે પ્રતિસાદ આપે તેવી સૂચના આપવામાં આવે છે. પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (MoEFCC) ના સચિવને તમામ વિભાગો તરફથી અહેવાલ દાખલ કરવા માટે નોડલ સચિવ તરીકે નિમણુંક કરવામાં આવે છે. ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો, 2026 (SWM Rules, 2026) ની દેખરેખ, વહીવટ અને અમલીકરણ સંબંધિત વિભાગો પાસે જ રહેશે, અને સચિવોને સૂચના આપવામાં આવે છે કે તેઓ રાજ્યો દ્વારા મોકલાયેલા અહેવાલોને ચથાવત આગળ ન મોકલે, પરંતુ પોતાના વિભાગોમાં તેની તપાસ/છટાણી (scrutiny) કરી, સંક્ષિપ્ત સાર (abstract) તૈયાર કરીને આ અદાલતમાં રજૂ કરે.

13. ચર્ચા દરમિયાન, એ વાત પર ધ્યાન આવ્યું છે કે, હાલમાં, ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન પરિયોજનાઓને આગળ વધારવા માટે વહીવટી મંજૂરીમાં વિલંબ થઈ રહ્યો છે અને જરૂરી નિયમોનું સમયસર પાલન થતું નથી. આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય (MoHUA) દ્વારા સ્વચ્છ ભારત મિશન – શહેરી (SBM-U) માટે જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે. જેમાં ત્રણ સ્તરોનો સમાવેશ થાય છે, અને SBM-U હેઠળ અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિને ધ્યાનમાં રાખીને અમે માનીએ છીએ કે ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન પ્રોજેક્ટ્સ SBM-U મુજબ હાથ ધરવામાં આવે અને મંજૂર કરવામાં આવે. આથી, અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ કે સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (ULBs) થી રાજ્ય સરકારો અને ત્યારબાદ કેન્દ્ર સરકાર સુધીના ત્રણેય સ્તરોને સ્વચ્છ ભારત મિશન – શહેરી હેઠળ ટેકનોલોજીના ઉપયોગ દ્વારા પેપરલેસ રીતે એકીકૃત કરવામાં આવે. આ માટે કાઉન્સિલ અથવા અન્ય કોઈ મંચ/પ્રાધિકરણ પાસેથી વધારાની મંજૂરી લેવાની આવશ્યકતા રહેશે નહીં. SBM-U સિવાયના અન્ય સ્ત્રોતોથી નાણાં પ્રાપ્ત થકી તમામ ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન પ્રોજેક્ટ્સ માટે પણ તમામ રાજ્ય સરકારો દ્વારા સમાન પેપરલેસ અને ટેકનોલોજી આધારિત સરળ મંજૂરી પ્રક્રિયા અપનાવી શકાય. નેશનલ એડવાઈઝર અને રિવ્યૂ કમિટી (“NARC”) દ્વારા પ્રોજેક્ટ્સને મંજૂરી મળ્યા પછી DPR તૈયાર કરવાની પ્રક્રિયા અને ટેકનિકલ મંજૂરીઓ રાજ્ય સ્તરે યોગ્ય સક્ષમ સત્તાધિકારીઓને સોંપવામાં આવે, જેથી આ પ્રકારની મંજૂરી પ્રક્રિયામાં ત્રણથી વધુ સ્તરો સામેલ ન થાય. સંબંધિત રાજ્યના જનરલ ફાઈનાન્શિયલ રૂલ્સ (GFRs) નો યોગ્ય રીતે વિચાર કરવામાં આવે. NARC દ્વારા પ્રોજેક્ટ્સને મંજૂરી મળ્યા બાદ રાજ્યનો આપવાનો હિસ્સો (State matching share) પણ સમયસર ઉપલબ્ધ રહે તે સુનિશ્ચિત કરવું, જેથી નાણાં ઉપલબ્ધ કરવામાં કોઈ વિલંબ ન થાય.
14. ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો 2026ના અમલીકરણ માટે નાણાકીય ઉપલબ્ધતાના સંદર્ભે ભારત સરકાર, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો અને રાજ્યો દ્વારા જો કોઈ નાણાકીય મુશ્કેલીઓના કોઈ પ્રશ્નો હોય તો અમારા ધ્યાનમાં લાવવામાં આવે. અમે ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો, 2026 હેઠળ પાલન અંગે અહેવાલ આપવા માટે રાજ્યો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા નાણાકીય પડકારો અને મંતવ્યોની નોંધ લીધી છે.

14.1 SBM-શહેરી અને SBM-ગ્રામીણ પાસે ભંડોળ ઉપલબ્ધ છે. આ ભંડોળનો સમયસર અને સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવા રાજ્ય સરકારોને આદેશ છે.

14.2 ઘણા રાજ્યો દ્વારા ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન (SWM) અને સ્વચ્છતા સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ માટે રાજ્યના પોતાના બજેટમાં અલગથી પૂરક જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.

14.3 ઘણા રાજ્યો દ્વારા સ્વચ્છતા ખર્ચ માટે નાણાં પંચ તરફથી ઉપલબ્ધ ભંડોળમાંથી નાણાંનો ફરજિયાત ઉપયોગ કરવા માટે આદેશ કરવામાં આવ્યા છે.

14.4 મોટી શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓએ કોર્પોરેટ્સ પાસેથી **CSR** સહાય પણ પ્રાપ્ત કરી છે. બાચો-સીએનજી (**CBG**) પ્રોજેક્ટ માટે હાલમાં ઘણા જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો (**PSUs**) તરફથી સહાય મળતી જોવા મળી રહી છે. રાજ્યો તેનો સંપૂર્ણ લાભ લઈ શકે છે.

14.5 રાજ્ય સરકારો પ્રાદેશિક/કલસ્ટર સ્તરે મોટા જાહેર-ખાનગી ભાગીદારી (**PPP**) પ્રોજેક્ટ્સ પણ તૈયાર કરી શકે છે અને તાજેતરમાં શરૂ કરાયેલ **Urban Challenge Fund (UCF)** દ્વારા પણ ભંડોળ મેળવી શકાય છે.

14.6 રાજ્યોએ બહુવિધ ભંડોળ સ્ત્રોતોને એકીકૃત કરીને સ્પર્ધતા અને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન પરિયોજનાઓનું આયોજન કરવું જોઈએ. ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં, રાજ્યોએ તેમના પોતાના સંસાધનોમાંથી પર્યાપ્ત જોગવાઈઓ કરવી જોઈએ જેથી ગ્રામ પંચાયતો આ પ્રવૃત્તિઓને આગળ ધપાવી શકે.

- 15.** ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે સચિવ, આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય (**MoHUA**) ને તમામ મુખ્ય સચિવો સાથે બેઠક બોલાવવા અને સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓને આવતી નાણાકીય સમસ્યાઓને કેવી રીતે ઉકેલી શકાય તેમજ ભારત સરકાર દ્વારા રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને કેટલા પ્રમાણમાં સહાય આપી શકાય તે અંગેનો ઠરાવ આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવાની સૂચના આપીએ છીએ.
- 16.** સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં અપૂરતા માનવ સંસાધનો આ કોર્ટના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવ્યા છે. અમે દેશમાં વસ્તી વૃદ્ધિ અને ત્રણેય સ્તરે (ગામડાઓ, નગરપાલિકા અને કોર્પોરેશન) વસ્તીની વધતી ગીચતાની નોંધ લઈએ છીએ.
- 17.** હાલમાં, રાજ્ય સરકારો દ્વારા વધતી જનસંખ્યા અને તેના પરિણામે વધતા ઘન કચરાના પ્રમાણને અનુરૂપ માનવ સંસાધનો અથવા જરૂરી સાધનસામગ્રીમાં વધારો કરવામાં આવ્યો હોવા અંગે નોંધ લેવા માટે કોઈ પૂરતા પુરાવા ઉપલબ્ધ નથી. તેથી, અમે રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને નિર્દેશિત કરીએ છીએ કે તેઓ શહેરી અને ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં મંજૂર અને ઉપલબ્ધ માનવશક્તિની સમીક્ષા કરે અને સમયબદ્ધ રીતે ઓળખાયેલી ખાલી જગ્યાઓ ભરે. રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં **SWM** અને સ્વચ્છતા સેવા વિતરણ માટે ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓની તકનીકી ક્ષમતાઓ વિકસાવવા એક સમર્પિત કેન્દ્ર બનાવવાનું પણ વિચારી શકે છે. જે તેમના પોતાના સંસાધનોમાંથી ભંડોળ પૂરું પાડી. ગ્રામ પંચાયતોને વસ્તીના કદ દ્વારા વર્ગીકૃત કરવામાં આવે જેથી દરેક ગ્રામ પંચાયતમાં ઓછામાં ઓછો એક પૂર્ણ-સમયનો પંચાયત સચિવ અને તકનીકી સહાય સુનિશ્ચિત થાય. **SBM-U** હેઠળ રાજ્યના મેયિંગ હિસ્સા ઉપરાંત, રાજ્યએ સ્થાનિક સંસ્થાઓની ટૂંકા ગાળાની અને લાંબા ગાળાની ક્ષમતા નિર્માણ માટે જરૂરી હસ્તક્ષેપ પૂરા પાડવા જોઈએ.
- 18.** સચિવ, પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (**MoEFCC**)ને સૂચના આપવામાં આવે છે કે તેઓ મુખ્ય સચિવો સાથે **legacy waste** સંબંધિત મુદ્દાઓને વિશેષરૂપે ઉઠાવે, તેમના પ્રતિસાદ પ્રાપ્ત કરે અને આ સંદર્ભે આગળના દિશાનિર્દેશો અંગે અહેવાલ રજૂ કરે.
- 19.** પ્રથમ તબક્કાની પ્રગતિનું નિરીક્ષણ **25.05.2026** ના રોજ કરવામાં આવશે અને ત્યારબાદ **15.07.2026** ના રોજ પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી મોબાઇલ કોર્ટની સ્થાપના વિશે વિચારવામાં આવશે.

20. આ કોર્ટના આદેશોનો અનુવાદ સંબંધિત રાજ્યો દ્વારા પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં કરવામાં આવે અને આ આદેશની સોફ્ટ કોપી સાથે, અનુવાદિત સંસ્કરણ સંબંધિત તમામ લોકોને પ્રસારીત કરવામાં આવે.

21. રાજ્યો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા અહેવાલોની સમીક્ષા કરતાં, અમને જણાય છે કે નીચેના મુદ્દાઓ પર રાજ્ય સરકારો દ્વારા અમલીકરણ કરવામાં આવે અને બંને સ્તરે આગળની કાર્યવાહી માટે સચિવ, આવાસ અને શહેરી બાબતો મંત્રાલય (MoHUA) ના તેમજ સચિવ, પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય (MoEFCC)ને સ્થિતિ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવે.

a. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (“LSGs”) દ્વારા સ્ત્રોત સ્તરે કચરાનું વિભાજન (source segregation) સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે, જેમાં Bulk Waste Generators (BWGs) પર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવે. કચરા ઉત્પન્ન કરનારાઓનું દરવાજે-દરવાજે mapping કરવામાં આવે અને અસંગતતા ધરાવતા Waste Generators સામે સફાઈ સુપરવાઈઝરો દ્વારા દંડાત્મક કાર્યવાહી (challan) કરવામાં આવે. BWGs પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું સંપૂર્ણ અને નિર્વિવાદ હોવું જોઈએ.

b. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (LSGs) દ્વારા સેકન્ડરી પરિવહન માટે સંપૂર્ણપણે બંધ વાહનો ઉપલબ્ધ થાય તે માટે સંગ્રહ અને પરિવહન પ્રણાલીને સુધારવી આવશ્યક છે.

c. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (LSGs) દ્વારા ગાર્બેજ વલ્નરેબલ પોઈન્ટ્સ (GVPs) નું ટેકનોલોજીના ઉપયોગથી નક્કીકરણ (મેપિંગ) કરવામાં આવે અને દંડાત્મક પગલાં તેમજ સુધારેલ સંગ્રહ પ્રણાલીઓના સંયોજન દ્વારા આવા સ્થળોએ કચરાનો પુનરાવર્તન ન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે.

d. વધારે અવરજવર ધરાવતા વિસ્તારો તેમજ જ્યાં વધુ પ્રમાણમાં કચરો ઉત્પન્ન થાય છે એવા સંવેદનશીલ વિસ્તારોની ઓળખ કરવી જોઈએ. આવા વિસ્તારો માટે વિવિધ ઉપાયો અપનાવવાનું આયોજન કરવું જોઈએ. જેમ કે – સ્વચ્છતા માર્શલ્સ (સમુદાય પેટ્રોલિંગ કર્મચારીઓ) ની નિયુક્તિ, વેપારીઓમાં કડક અમલીકરણ, દિવસમાં બે વખત સફાઈ, ઋતુપ્રમાણે વધારાના માનવબળની વ્યવસ્થા, સિંગલ-ચૂઝ પ્લાસ્ટિક મુક્ત ઝોન જાહેર કરવું અને તેનું કડક અમલીકરણ વગેરે.

e. માત્ર ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન માટે Special Purpose Vehicle (SPV) ની સ્થાપના કરવામાં આવે, જેમાં તમામ પ્રકારના કચરાના પ્રોસેસિંગમાં વિશેષતા હોય. જ્યારે પ્રાથમિક સંગ્રહ અને પરિવહન સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (ULBs) ની જવાબદારી હોઈ શકે ત્યારે પ્રોસેસિંગ પ્લાન્ટ્સનું કાર્યક્ષમ સંચાલન SPV ના વિશેષ ક્ષેત્ર તરીકે રહેશે. યોગ્ય રીતે રચાયેલ કાર્યક્ષમતા માપદંડો (KPIs) ના આધારે સંગ્રહ અને પરિવહનનું કાર્ય પણ SPV ને સોંપી શકાય.

f. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સંસ્થાઓ (ULBs)એ ફરજિયાત તેમના કુલ ભંડોળનો ઓછામાં ઓછો 30 ટકા હિસ્સો શહેરની સ્વચ્છતા અને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપનને અસરકારક બનાવવા માટે ફાળવવા જોઈએ.

g. શહેરની સ્વચ્છતાને પ્રાથમિકતા આપતા, રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોએ વોર્ડની સ્વચ્છતા રેન્કિંગ વિકસાવવું જોઈએ જે વોર્ડને પ્રોત્સાહનો આપવા માટેના માપદંડ હોવા જોઈએ. વોર્ડ સભ્ય/કાઉન્સિલર/કોર્પોરેટર વોર્ડ સ્વચ્છતા સમિતિની મદદથી આ પ્રવૃત્તિઓનું નેતૃત્વ કરશે જેમાં વોર્ડના પસંદગીના સભ્યો સ્વૈચ્છિક સભ્યો તરીકે હશે.

h. શહેરના આયોજનબદ્ધ વિસ્તરણ હેઠળ તમામ નવા વિસ્તારોમાં કચરા સંચાલન માટે નિર્ધારિત સ્થળો નિમવામાં આવે.

i. શહેર વિસ્તારમાં કચરાના ડમ્પિંગ અથવા legacy dumpsites અસ્તિત્વમાં ન રહે તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે. માત્ર અવશેષ (rejects) કચરાને જ વૈજ્ઞાનિક સેનિટરી લેન્ડફિલમાં મોકલવાની મંજૂરી હોવી જોઈએ. વિકેન્દ્રિત કચરા વ્યવસ્થાપન સ્થળોનો ઉપયોગ બાળકો તથા અન્ય નાગરિકોને શિક્ષિત કરવા માટે પણ થવો જોઈએ.

j. દરેક વોર્ડની નજીકમાં RRR (Reduce–Reuse–Recycle) કેન્દ્ર સ્થાપિત કરવામાં આવે, જેથી નાગરિકો તેમના ઉપયોગમાં લીધેલા સામાન, ઇલેક્ટ્રોનિક ઉત્પાદનો, કપડાં, પુસ્તકો વગેરે દાન આપી શકે.

k. દરેક મોટા શહેર દ્વારા ઉદ્યોગો સાથે સંકલન સ્થાપિત કરવામાં આવે, જેથી મટિરિયલ રિકવરી ફેસિલિટી (Material Recovery Facility - MRF) ઉદ્યોગ આધારિત રિસાયકલિંગ માટે પિક–અપ પોઈન્ટ તરીકે કાર્ય કરે, જેમાં પ્લાસ્ટિક સહિતના કચરાનો સમાવેશ થાય, અને તેમાંથી શહેર દ્વારા વિસ્તૃત ઉત્પાદક જવાબદારી (Extended Producer Responsibility - EPR) પ્રમાણપત્રો પ્રાપ્ત કરી શકાય.

22. શહેરી, ગ્રામીણ વિકાસ તથા પર્યાવરણ, વન અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલયો (MoEFCC) ને રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો તથા તેમની સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા હાંસલ કરવાના ‘ટૂંકા’, ‘મધ્યમ’ અને ‘દીર્ઘકાલીન’ લક્ષ્યો નક્કી કરવા માટે સૂચના આપવામાં આવે છે. સંબંધિત મંત્રાલયો દ્વારા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો તથા તેમની સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા હાંસલ કરાયેલ પ્રગતિના ટકા દર્શાવતા અલગ–અલગ સંક્ષિપ્ત અહેવાલો નીચે દર્શાવેલ સ્વરૂપમાં 24 મે, 2026 સુધીમાં રજૂ કરવામાં આવે.

શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ તબક્કો ૧ લક્ષ્યાંકો

State	Target	Percent	Achieved	Remarks
Andaman and Nicobar Islands				
Andhra Pradesh				
Arunachal Pradesh				
Assam				
Bihar				
Chandigarh				
Chhattisgarh				
Dadra and Nagar Haveli and Daman and Diu				
Delhi (NCT)				
Goa				
Gujarat				

Haryana				
Himachal Pradesh				
Jammu and Kashmir				
Jharkhand				
Karnataka				
Kerala				
Ladakh				
Lakshadweep				
Madhya Pradesh				
Maharashtra				
Manipur				
Meghalaya				
Mizoram				
Nagaland				
Odisha				
Puducherry				
Punjab				
Rajasthan				
Sikkim				
Tamil Nadu				
Telangana				
Tripura				
Uttar				
Pradesh				
Uttarakhand				
West Bengal				

ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓ તબક્કો ૧ લક્ષ્યાંકો

State	Target	Percent	Achieved	Remarks
Andaman and Nicobar Islands				
Andhra Pradesh				
Arunachal Pradesh				
Assam				
Bihar				
Chandigarh				
Chhattisgarh				
Dadra and Nagar Haveli and Daman and Diu				
Delhi (NCT)				
Goa				
Gujarat				
Haryana				
Himachal Pradesh				
Jammu and Kashmir				
Jharkhand				
Karnataka				

Kerala				
Ladakh				
Lakshadweep				
Madhya Pradesh				
Maharashtra				
Manipur				
Meghalaya				
Mizoram				
Nagaland				
Odisha				
Puducherry				
Punjab				
Rajasthan				
Sikkim				
Tamil Nadu				
Telangana				
Tripura				
Uttar				
Pradesh				
Uttarakhand				
West Bengal				

23. રજિસ્ટ્રીને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તે 19.02.2026 ના રોજની ઓર્ડરની નકલ રજિસ્ટ્રાર જનરલ/હાઈકોર્ટના રજિસ્ટ્રારને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો, 2026ના અમલીકરણમાં ન્યાયતંત્રની સંસ્થા તરીકે યોગ્ય કાર્યવાહી કરવા માટે મોકલે.

24. 25.05.2026 પર 10.30 AM પર ચાટી બનાવો.

**(નિધિ માથુર)
કોર્ટ માસ્ટર (NSH)**

**(ગીતા આહુજા)
ઉપ રજિસ્ટ્રાર**